

הלכות פסח סימן תמה

ביאורים ומוספים

סימן תמה

דין חמץ שעבר עליו הפסח

[משנ"ב ס"ק א]

ה'נה אם הוא בצק⁽¹⁾ וכו', פת של עפ"ס⁽²⁾.

1) כוונתו שלא אסור אכילת פת נכרי וכמבואר בשו"ע יו"ד (סי' קיב) אלא בשאפאה הנכרי, אבל אם לש הנכרי ועשה בצק וישראל אפה את הבצק [או אפילו רק השתתף באפייתו על ידי שורק קודם האפיה קיטב לאש וכדו' (שב ס"ט)] מותר לאוכלו, כסתומת השו"ע והרמ"א (שם) כמבואר בשו"ע שם (סי' א).

2) וכמבואר בשו"ע וברמ"א (יריד שם סי' ב) [וראה שם פרטי הדינים בזה וכן בשו"ע שם (סי' ז) ובפתחי תשובה שם (סי' ב)].

[משנ"ב ס"ק ב]

ה"ה של הפקד⁽³⁾, דכ"ן שלא נעשה אסור בשהיתו⁽⁴⁾, לא השילו חמץ אסור על אכילתו⁽⁵⁾, ועל-פ"ן גר שמת קדם פסח⁽⁶⁾ וכו', וקלק עצמו עם הנכרי אחר הפסח⁽⁷⁾, חלקו של הנכרי אחר פסח מותר בהנאה, דבדבונן אקרינן יש בהנהגה⁽⁸⁾ וכו', (ואם עמד בבית ישאל, פליא מפלגתא, עין שם⁽⁹⁾).

3) ואדם שמפקיר את חמצו ודעתו לחזור ולזכות בו לאחר הפסח, כתב לעיל (סי' תמה ס"ק יח) לענין ביעור חמץ, שאין זה הפקר גמור כל זמן שלא זכה בו אדם אחר.

4) אבל מי שהיה אנוס ולא יכול היה להפקיר או לבטל את חמצו ולבערו, אף שלא עבר בשהיתו על אסור 'בל יראה', כתב להלן (סי' ט) שמי"מ קטוהו חכמים שלא לאכול וליהנות מחמץ זה לאחר הפסח, שמא יבא להשהות חמץ בפסח ויעבור עליו.

וכן המפקיר את חמצו או שביטלו אלא שהשאירו ברשותו, כתב להלן (סי' כה) שלמרות שלא עבר על 'בל יראה', מי"מ אסור לאוכלו או ליהנות ממנו לאחר הפסח, שמא ינהיג כל אדם את חמצו ברשותו עד לאחר הפסח ויאמר שביטלו או הפקירו כדי שיתיר לו לאוכלו לאחר הפסח.

ואף באופן שביטל או הפקיר את החמץ אלא שהיה אנוס מלבערו או שבדק את ביתו ולא מצאו, צידד בביה"ל להלן (סי' ד"ה אפ"ל) ובמשנ"ב להלן (סי' כד) שאין להתירו אלא בהנאה, ודוק במקום שיש הפסד מרובה.

5) ולפי זה גבאי צדקה שיש ברשותם חמץ כדי לחלקו לעניים ושכחו למוכרו לנכרי קודם הפסח, כתב בשו"ע חלקת יואב (סי' יט) שמותר לאוכלו אחר הפסח, שהרי אין הגבאים עוברים על 'בל יראה' כיון שאין הם חייבים באחריותו [כמבואר בשו"ע (חוי"מ סי' שא ס"א)]. אלא אם כן מחלקים הגבאים חמץ זה לעניים מסוימים, וכן אין העניים עוברים על 'בל יראה', כיון שאין החמץ שלהם. אמנם, לדעת הרא"ש (מובא בשו"ע לעיל סי' תמ ס"א בשם יש אומרים) שאף מי שאינו חייב אלא באחריות פשיעה עובר על 'בל יראה', כתב הגר"צ פתק (מקראי קדש פסח ח"א סי' ט) שהוא הדין שגבאי צדקה עוברים על 'בל יראה', שהרי חייבים באחריות פשיעה [כמבואר בפתחי תשובה (חוי"מ שם סי' ו) אלא שאין חייבים בידי אדם כיון שהוא ממון שאין לו תובעים, וראה בהררי קודש שם הע' 2], אכן, כתב המשנ"ב שם (סי' ח) שאף שלכתחילה יש לחוש לדעת הרא"ש ולמכור חמץ זה קודם הפסח, מי"מ אם עבר עליו הפסח מותר לאוכלו.

6) אבל אם מת הגר אחר שנכנס החג, אסור לאכול את חמצו לאחר הפסח, וכן כתב החזו"א (או"ח סי' קיח סי' ד ד"ה בנ"ב), ושלא כמבואר בשו"ע נדע ביהודה (או"ח מהדו"ק סי' כ ד"ה ומעתה)

לענין מי שמת בפסח ולא ביטל את חמצו, שמותר ליורשיו לאכול את חמצו לאחר הפסח, כיון שלא קנסו חו"ל על אכילת חמץ שעבר עליו הפסח אלא במוצאי פסח, ואו הוא כבר מת [ואת יורשיו אין לקנס, שהרי אינם זוכים בחמץ אלא במוצאי פסח, כיון שבפסח החמץ אסור בהנאה].

ואם מת הגר בערב פסח אחר הצות, כתב הביה"ל לעיל (סי' תמג ס"א ד"ה אסרוהו) לענין מי שמכר חמצו לנכרי בערב פסח אחר הצות, שמותר לאכול את חמצו לאחר הפסח, כיון שלענין אסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח יש לסמוך על הפוסקים שאין אסור 'בל יראה' עד ליל פסח [ראה במשנ"ב שם (סי' א), וכן ובשעה"צ שם (סי' ב), וכן בשעה"צ לעיל (סי' תמא סי' יא)]. וכן צידד בשו"ע נדע ביהודה (שם ד"ה וכל זה) לענין מי שלא ביטל חמצו ומת בערב פסח אחר הצות [אלא ששם יש לאסור ממה נפשך, או משום היורשים שעברו בפסח על 'בל יראה' להפוסקים כנ"ל, או משום המת שעבר על 'בל יראה' לדעת הפוסקים שיש אסור 'בל יראה' מערב פסח אחר הצות, ואין להתיר אלא משום שלא קנסו חו"ל על אכילת חמץ שעבר עליו הפסח אלא במוצאי פסח כנ"ל, וראה משנ"ב לעיל (סי' תלה סי' ג) ומה שכתבנו שם, מאידך, החזו"א (שם ד"ה ויש להסתפק) כתב שאסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח הוא בין למי שעבר על 'בל יראה' ובין למי שעבר על עשה של 'תשבותו', ולכן חמץ שהיה ברשות ישראל בערב פסח אחר הצות ולא נמכר לנכרי וקודם החג מת הישראל, אין להתירו לאחר הפסח אלא משום שיש לסמוך על הפוסקים שאין עוברים אז אף על עשה של 'תשבותו' בבל רגע [אלא שבמת שיש לו יורשים יש לאסור ממה נפשך, או משום היורשים שעברו על 'בל יראה' בפסח, או משום המת שעבר על 'בל יראה' בערב פסח אחר הצות כנ"ל].

7) אבל קודם חלוקה אסור, ובטעם הדבר כתב בשו"ע מהר"ם שייק (ח"ב או"ח סי' רכו) משום שכל חלק וחלק של החמץ שייך גם לישראל וגם לנכרי.

ולענין חברה שיש לישראל שותפות בה על ידי מניות ומכח זה יש לו זכות להביע דעה בעניני ניהול החברה וכדו', כתב בשו"ע מנחת יצחק (ח"ג סי' א אות כב-כו) שלמרות ששותפות על ידי מניות היא בעלות מוגבלת, וחברה זו הינה גוף משפטי נפרד מבעלי המניות [שהרי אין נכסיהם הפרטיים של בעלי המניות משועבדים לחברה], מי"מ נחשבת דא לבעלות על פי דין תורה הן לענין אסור 'בל יראה' והן לענין חמץ שעבר עליו הפסח, וכן דעת הגר"ש אלישיב (נתיבות שלום ריבית סי' קעג ס"ט אות ל'ג, וראה שם פרטי דינים), וכן דעת הגר"ש וואזנר (מביח לוי עניני ניסן עמ' כו) שיש למכור במכירת חמץ את המניות שבבעלותו.

8) ובטעם הדבר שדוקא לענין היתר הנאה אומרים יש ברירה ולא לענין היתר אכילה [וכמו שכתב החק יעקב (סי' ב) שהוא מקור הדברים, שצ"ע אם אפשר להקל ולומר לענין היתר אכילה שיש ברירה], ביאר המקור חיים (ביאורים, סי' א בסופו ד"ה ועיקר) שאיסור אכילת חמץ שעבר עליו הפסח עשאוהו רבנן כאיסור תורה, ובאיסור תורה אין אומרים יש ברירה, אלא שהקשה על כך שהרי חק יעקב סובר שספק חמץ שעבר עליו הפסח מותר אף באכילה משום שספק דרבנן לקולא [והבואו דבריו בשעה"צ לקמן (סי' תמט סי' ט)].

9) שביאר (ביאורים, תחילת סי' א), שתלוי הדבר בדין של חמץ של נכרי בבית ישראל והישראל חייב באחריותו האם אסור לאוכלו לאחר הפסח, וכמבואר במשנ"ב לעיל (סי' תמ ס"ק ה), שכיון שאם היה נאבד או נגנב בפסח, החלק שהוברר לאחר הפסח המשך במילואים עמוד 12

מילואים הלכות פסח סימן תמו המשך מעמוד קודם

[ביה"ל ד"ה אט]

על קשתה הטיז והשיך¹²⁸].

128) כלומר, בעין שאלת האיר על דברי השו"ע כאן הקשו הטיז (ויד) סי' קה סי' א' והשיך שם (סי' ב) על דברי האיסור היתר (כלל ב' דין ח וכלל ל' דין ט) שכתב שהיתר שנכבש בכלי של איסור שהוא בן יומן, הרי הוא אסור.

[ביה"ל שם]

מקל פקום אין נראה להקל לכתחילה¹²⁹].

129) והחזי"א כתב (א"ח סי' קיט סי' ו' ד"ה ובמיז ובסיק יח ד"ה כבש) שהעיקר כדעת הטיז והשיך, ושאל לכתחילה יש להקל כדעתם. וראה חזו"א שם (ד"ה טור ד"ה ובח"י) שכתב לתרץ את קושיית האחרונים באופן אחר.

הלכות פסח סימן תמח המשך מעמוד כט

יראה: וכדי יש להקל מעיקר הדין וליכר אחר מקומו של בעל החמץ שוכח בחמץ במוצאי שביעי של פסח, אלא שראוי להחמיר וליכר גם אחר מקומו של החמץ, אבל לעיני חמץ שעבר עליו הפסח שאין איסורו אלא מדרבנן, אין להחמיר.

ובן חוץ לארץ הנמצא בחוץ לארץ ומכר את חמצו שבארץ ישראל, משמע בשו"ת אגרות משה (שם סי' צד) שאסור לו ליהנות מחמצו שבארץ ישראל, ואם זכה בו עובר אף על 'כל יראה', ומשום כך יש לו להתנות עם הרב שבארץ ישראל שאינו עושהו שלוחו לקנות את החמץ מן הנכרי אלא במוצאי יום טוב שני שבחוץ לארץ.

מאידך, בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סי' מה) כתב שאף אם לא התנה עם מאידך, כגיל אין בכך כלום ומותר לו ליהנות מחמץ זה לאחר הפסח, שכן שלא נזכר לו שיקנה הרב את חמצו מן הנכרי במוצאי שביעי של פסח שבארץ ישראל, שהרי הוא יעבור בכך על 'כל יראה', משום כך אין רשות כלל לרב לקנות את חמצו מן הנכרי ונשאר חמץ זה ברשות הנכרי, אלא שכן שהי"ב הנכרי לשלם לישראל על חמץ זה, ע"כ הישראל את חובו של הנכרי בכך שהוא אוכל את חמצו של הנכרי, ומה שנהגים שהרב חזר וקוטה את החמץ מן הנכרי אינו אלא כדי שלא תראה מכירת החמץ כהערכה (ראה בביה"ל לחלן נ"ס'ג ד"ה מכירה גמורה).

וטעם נוסף להתיר חמץ זה, כתב הגרש"י איערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות יד) שיתכן שעל חמץ שבארץ ישראל לא גזר כלל גזירת יום טוב שני של גלויות, ונשאר בצי"ע.

[משנ"ב סי' ק"ח]

תצרו קנה לוי¹⁴¹].

14) משמע מדבריו שאפשר לקנות חמץ בפסח, וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' תמו סי' ד"ה בבית) שאסור להגביה חמץ של הפקר המונח ברשות הרבים, שכן משעה שהגביהו קנאו ועובר על 'כל יראה', וכן דיוק בשו"ת נדע ביהודה (מהדו"ק סי' יט ד"ה ואמנם מה) מדרבי הרמב"ם (פ"א מהל' חמץ ומצה ד"ג), וביאר שם (ד"ה ועוד נלענ"ד ד"ה ואם כן קם לדינא) שאף שמבואר בגמרא (ביק' מ"ה, א) שאין קנין באיסורי הנאה, מימ בחמץ יש קנין, שהרי כל חמץ אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו כדי לעבור עליו ביביל יראה, והוא הדין לענין קנין בפסח עשאו הכתוב כאילו הוא ברשותו כדי לעבור עליו ביביל יראה, וכן כתב החזו"א (א"ח סי' קיח סי' ז).

ולענין האם יורשים חמץ בפסח, ראה בשו"ת נדע ביהודה (סי' כ' ד"ה מילתא עמיקתא), ובמשנ"ב לעיל (סי' תלה סי' ט).

ביאור נוסף לכך שחמץ בפסח לא יחשב כאיסורי הנאה שאין שייך בהם קנין, כתב בשו"ת עונג יו"ט (סי' כד) בשם הר"ן, שכוין שקודם שקנאו מותר לו לאוכלו לאחר הפסח [כגון שמכר לנכרי וכדו"ל] אם כן יש לו שו"י, ואינו נחשב לאיסורי הנאה אף בפסח ונראה בקונטרס בסוף שו"ת הר"ב'ש עמ' קס"ג.

שהוא של הנכרי, יצטרך הישראל להשלים לנכרי מחלקו, אין לך אחריות גדולה מזו. וסוים המשנ"ב שם, שיש לסמוך על הנזקקים על כל פנים לענין היתר הנאה.

[שעה"צ סי' ק"ד]

דלא פשטת' אר"ה סימן פט"ו¹⁴⁰ וכו', עי' פתח"מ¹⁴¹ ונ"ס זה אינו פתח, עי' סוף סימן תמו מה שכתבנו שם¹⁴²].

10) שכתב, שכיון שחמץ שעבר עליו הפסח אין איסורו אלא מדרבנן יש להקל ולומר לגבי החלק שהגיע ליד הנכרי שיש ברירה הוא קיבל לידו את חלקו, המותר לאחר הפסח, מאידך, לגבי החלק שהגיע ליד הישראל יש להקל ולומר שאין ברירה, והוא קיבל לידו את חלקו של הנכרי המותר לאחר הפסח.

11) שכתב (סי' ד), שייבול הישראל ליקח מעט מחלקו ולכעור, ויהיה חלקו הנשאר של הישראל מיעוט, ויתבטל ברוב חלקו של הנכרי, ואין בוה משום אין מבטלים איסור לכתחילה, כיון שהאיסור וההיתר היו מעורבים קודם הביטול, ואינו מעורבם בימים כדי לבטל את האיסור.

12) שם כתב (סי' קב), שנחלקו המג"א והא"ר בנתערב החמץ מין במיז [שמן התורה הוא בטל ברוב] האם מותר לאוכלו לאחר הפסח, או שאין להתירו אלא בהנאה, וכתב בשעה"צ שם (סי' קפג) שהסכמת האחרונים להתירו אף באכילה, ואם נתערב החמץ לאחר הפסח, כתב במשנ"ב שם (סי' קה) שבמקום הפסח מרובה או שעת הדחק יש להקל ולסמוך על ביטול ברוב, כן במין במיז ובין במין בשאינו מיז.

[משנ"ב סי' ק"ח]

משום דהו"ו חמץ של ישרא"ל שעבר עליו הפסח¹⁴³].

13) ובן חוץ לארץ הבא לארץ ישראל ומכר את חמצו לנכרי על ידי הרב כנהוג, ובמוצאי שביעי של פסח חזר הרב וקנה את חמצו מן הנכרי, כתב הגר"צ פרנץ (מקראי קדש פסח ח"א סי' עו) שלגזרות שיש עליו חוב לנהוג יום טוב שני אף בארץ ישראל במבואר כאן, מימ מותר לו לאכול חמץ זה לאחר יום טוב שני ואין עליו דין של חמץ שעבר עליו הפסח, משום שלא גזרו חז"ל איסור אכילה אחר פסח אף על חמץ הנקנה ביום טוב שני אלא בחוץ לארץ, כדי שלא יבואו לזלזל ביום טוב שני, אבל בארץ ישראל אין לחוש שיבואו לזלזל ביום טוב שני, שהרי אין נוהגים בה יום טוב שני, וסוים שם, שכבר נהגו שאין הרב קונה את חמצו של בני חוץ לארץ אלא במוצאי יום טוב שני [וראה בשעה"צ (סי' ה) שלא נקט טעם זה של 'אתי לזלזולי' אלא טעם של לא פלוג, ויש לרחן האם גם לסברא זו יהיה מותר].

ואף אם מכר את חמצו שבחוץ לארץ על ידי רב שבארץ ישראל, כתב בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ד סי' צד) שלמרות שמשום 'כל יראה' יש להחמיר ולא לזכות בחמץ עד מוצאי יום טוב שני במקום שבו נמצא החמץ, מימ אם זכה בחמץ זה במוצאי שביעי של פסח שבארץ ישראל שהוא עדיין שביעי של פסח מן התורה במקום בו נמצא החמץ, אין להחמיר ולאסור חמץ זה לאחר הפסח, כיון שאף לענין איסור על

מילואים הלכות פסח סימן תמה המשך מעמוד קודם

יתכונן לזכות בן, ושם כתב, שדעת כמה מן הראשונים אינה כן, ונשאר בצ"ע.

[משניב ס"ק ו]
אפילו בטקמא נמי שרייב⁽¹⁵⁾ וכו', ואמר כפרוש שפניו הוציאה⁽¹⁶⁾.

116) ובטעם הדבר כתב החק יעקב (סיק ט), משום שאם לא יאמר בן ויקחנו לאחר הפסח, יש לחוש שהוכיח טופו על תהילתו ודעתו היתה לקנותו אף בתוך הפסח, ועבר על 'בל יראה'.

15) וכן דייק בביה"ל לקמן (סי' תקפו סיג ד"ה הווא), מדברי השו"ע שהתקע בשופר של עבודת כוכבים שאבר מנכרי יצא יד חובה, משום שמן הסתם לא נוח לו לאדם לזכות באיסור (ובלבד שלא

הלכות פסח סימן תמה המשך מעמוד 62

שהוא ג' פסחים ויש אומרים שדי בספח אחד, ואף אם מגביה ברשות המוכר או ברשות הרבים, מכואר בשו"ע (שם סי' ט) שקנה. וקנין הנבחה אינו חקא באופן שמוגבהו כיוון, אלא אף הוזהר דבר כלפי מעלה ועל ידי כך מוגבה הדבר מוכחו, כתב הקצות החושן (סי' רע"ג סי' ד' ד"ה ולענין) שקנה, וכן כתב הנהיגות המשפט (סי' קפ"ח סי' א' ד"ה לכן נלעניד), הדבר הנמצא בתוך ידו של אדם ורוצה עכשיו לקנותו, כתב הנהיגות המשפט (שם, ובסי' קצ"ח סי' ג') שנחשב לקנין הנבחה גם אם לא הגביהו כלל (הובאו דבריו בביה"ל לעיל (סי' שסו סי' ד"ה צריך)).

פ"ו מהל' גירושין היג ד"ה הון ד"ה וראשו). מאידך, המרכבת המשנה (שם ד"ה איברא) צידד לענין שליח להולכת גט לאשה שוטה, שאם מינוי השליחות נעשה על ידי שטר, יוכל השליח למסור את הגט לאשה לאחר שהתקחה, אף על פי שבזמן מינוי השליחות לא היתה ראיה לגט, ומשום שכל זמן ששטר השליחות בידו מינוי השליחות מתחדש, וכן כתב בשו"ת אבני נזר (חרי"מ סי' קל"ד ד"ה והנה בתשו"א, וכן הובא בשם הגר"י אלישיב (חוט שני פסח עמ' רב) שכמך על דבריהם לענין אדם הממנה שליח לחלל מעשרותיו של כל השנה, ודעת הגרי"ב קרליץ (שם פ"ח סי' ב' עמ' קח) שהקונה חמץ לאחר מינוי השליחות צריך לומר לרב שיש לו עוד חמץ אבל אין צריך לכתוב על כך שטר הרשאה, אמנם, אף אם לא אמר לרב, צידד (שם עמ' ק"ו ד"ה הנה עובדא ועמ' ק"ה אות טו) להקל, שכן שאדם זה גילה דעתו שנח לו במכירת החמץ, אפשר למכור את חמצו אף ללא שליחות מדין זכין לאדם שלא בפניו (וראה מרכבת המשנה שם (ד"ה ומ"ש הרב) ובשו"ת חתם סופר (אהע"ז סי' י"א ד"ה נחזור להג"ל)).

62) אבל דבר שדרך להגביהו, כתב השו"ע (חרי"מ סי' קצ"ח סי' א') שאינו נקנה במשיכה אלא בהנבחה, אמנם אם הגביה דבר שאין דרך בני אדם להגביהו, כתב השו"ע שם (סי' ד) שקנה.

48) ולענין אשה המבטלת את חמצו של בעלה, כתב לעיל (סי' תל"ד סי' יח) שיכולה היא לבטלו אף אם לא צוה אותה בעלה, כיון שמן הסתם נותן לה רשות לכך, אמנם לכתב"ל אין ראוי לסמוך על כך (וראה בביה"ל שם (סי' ד"ה שתבטל)).

ואופן קנין משיכה, כתב השו"ע שם (סי' ג) שצריך למשוך את החפץ כולו ולהציאו מכל המקום שהוא נמצא בו, ורקא כשמושכו בסימטא או ברשות ששייכת אף לקונה, אבל אם מושכו ברשות הרבים, כתב השו"ע שם (סי' ט) שלא קנה.

49) וכן לעשות שליחות על ידי הרש שוטה וקטן, כתב השו"ע (חרי"מ סי' קפ"ח סי' ב') שאינו מועיל, כיון שאינו בני דעת.

[ביה"ל ד"ה ואם מכרן]
וְאִסּוּר לְאַחַר הַפֶּסַח⁶³.

ולעשות שליחות על ידי מומר, כתב המג"א (סי' קפ"ט סי' א') שמומר להבעיס או מי שהוציא את עצמו מן הכלל אינו בכלל בני ברית ואינו נעשה שליח. מאידך, האבן העזר שם (סי' א') חולק, וסובר שמומר נעשה שליח או משום שדי בכך שהוא נקרא ישראל או משום שאף מומר הוא בן ברית. והפ"ק החיים (סי' ע"ב) כתב בשם השערי תשובה (סי' י"א) שלכתב"ל אין לעשות מומר שליח למכירת חמץ, ובדיעבד מועילה המכירה.

63) וכמובאר במשניב לעיל (סי' תמ' ס"ק ה') שחמץ של נכרי באחריות ישראל שעבר עליו הפסח, אסור לאחר הפסח, אמנם סיים שם, שכן יש המותרים לאחר הפסח אף באכילה משום שהוא חמצו של נכרי, יש לסמוך על כך על כל פנים לענין היתר הנאה.

[משניב ס"ק טו]
מִקְנֵה גְמוּרָה⁶⁴. וְקָנִין מִקְנֵה הַבְּקָה⁶⁵. או מְשִׁיכָה נְדָר שְׂאִי אֶפְשֵׁר לְהַגְבִּיהָ⁶⁶.

ואם מכר לנכרי את החרד שבו נמצא החמץ, כתב בביה"ל להלן (ד"ה בדבר מועט) שיש הסוברים שאינו עובר ב'בל יראה' כיון שהחמץ ברשות הנכרי, וגם אם החמץ בביתו של הישראל אלא שייחד לו מקום מדעת הנכרי, כתב במשניב לעיל (סי' תמ' ס"ק ג') שלמרות שאסור לעשות בן חייוב לבער את החמץ, מיזם בדיעבד מותר החמץ אחר הפסח אף באכילה.

64) ומזה שמותר ליתן לנכרי מתנה ואין בכך איסור משום 'לא תחנם', כתב החק יעקב (סי' יב) שהאיסור הוא דוקא לנכרי תסם, אבל לנכרי המכירו אין איסור, וכמובאר בשו"ע (וי"ד סי' קנ"א סי"א), והוסף שם, שיתכן שכוין שאין החמץ שוה כלל, שהרי הוא אסור בהנאה, מותר ליתנו אף לסתם נכרי ואין בזה משום 'לא תחנם'.

[ביה"ל ד"ה ובלבד]
דְּלֵא פְּמִשְׁעָד פּוֹנֵמִין וְשִׁיף הַשֵּׁן מְשֻׁפֵּט סִימֵן רַמְנָא⁶⁴.

65) ושעיר הגביתה, מכואר בשו"ע (חרי"מ סי' קצ"ח סי' ב') שיש אומרים

64) דלא פְּמִשְׁעָד פּוֹנֵמִין וְשִׁיף הַשֵּׁן מְשֻׁפֵּט סִימֵן רַמְנָא⁶⁴.
65) שיש שליחות מנכרי לנכרי, ולענין אם מומר נעשה שליח לנכרי [לשיטות אלו], כתב החתם סופר (שו"ת או"ח סי' קט"ו ד"ה ומידו) שאף לדעת המג"א (סי' קפ"ט סי' א') שאין מומר נעשה שליח לישראל משום שאינו בן ברית, מיזם ביחס לנכרי נחשב הוא לבן ברית, משום שיכול הוא בכל רגע לחזור בו ממעשיו הרעים ואין הדבר תלוי אלא בו, מה שאין בן נכרי שאף אם החליט להתגייר יתכן שלא ימצא בית דין שיגירוהו, והדבר תלוי לא רק בו.

הלכות פסח סימן תמה המשך מעמוד לב

שהצי"צ סי' ט"ז), יש הפוסקים שבאופן זה מותר על כל פנים בדיעבד, אף לשיטות שמתנה על מנת להחזיר אסור אפילו בדיעבד.

להלן (ד"ה לא מהני) שיש הפוסקים שבאופן זה אפילו בדיעבד אסור, אף לשיטות שמתנה על מנת להחזיר מותר בדיעבד אם החזיר (ראה

הלכות פסח סימן תמח

תמח דין המיץ שעבר עליו הפסח, ובו ז' סעיפים:

א (א) *המיץ (ב) של (ה) [ה] אינו יהודי שעבר עליו הפסח מותר אפילו באכילה: **ב** (אם (ג) [ג] אינו יהודי מביא לישראל (ד) דורון חמץ (א) [א] ביום (ד) אחרון של פסח, (ד) לא (ה) וקבלנו הישראל, ובה (ה) לא יהא נקר מתוך מעשיו שחפץ בו, (ו) וטוב (ו) שיאמר שאינו רוצה שיקנה לו רשותו: (ה) ראשון, ומה נקט ביום אחרון, לכתבא נקט, דאפילו ביום אחרון שהוא מדרבנן לא יקבלנו מידו, כן נקט הסוהר (כן הביא הספר יוסף ב"ש הרשב"א)

שערי תשובה

[ה] א"י. עבתי. ומ"ש בשם הח"י בישראל וא"י שפטים, עין בתשובת שאגת אריה סימן סט ואיפ"ן ז' שקבב; ואם חלקי אחר הפסח אצ"ט שלא מבר לא"י קום הפסח כ"ס גם חלק הישראל מותר, ועין קט"ו ב"ת אצ"ט סימן מה מ"ש בענין זה. ועין בשאגת אריה סימן נא בשני ישראלים שפטים והאמר מבר ומצו לא"י קום פסח בכל מקום שהיא (לא"י) ומשני לא מבר וחלקי אחר הפסח, חלקו של זה שמבר מותר ושל זה שלא מבר אסור, ע"ש: [ג] א"י. עבתי. ועין בשו"ת בית אפרים סימן לד באמר שניה לו מאל"ץ מן בני ישראל וי"ש של א"י לצעות י"ש וקא"י אמר לו שיצעה מקונו ב"ש בפסח, ובע"פ מבר הטאליץ קרינו, (הנתייין התיייר) ח"ל המאליץ לתוך הפסח ורחמים לצעות מפני י"ש, ויש מפקפקים לומר שלפי שלא הודיע להקנה שהמאליץ התיייר בשל התבואה לתוך הפסח הרי"ל ספק טעות, והקצ"ל שאין לבטל מהמקום פשוט זה. וצ"ע העקב מח"י הגאון בעל פ"י ז"ל שדעתו לומר דמאליץ ה"ו חמץ נקשה, ויש כבאר שנתל לפי הענין, אם הוא מקבל הרבה עד שזכאלו באכילה אדם גורדו שנתפאר סימן חמב הנה נקשה ונתן לש להמיר בענין זה, ולקנותא דמלקא יש לכשלו ב"ב מאליץ שלא עבד"פ ע"ש. ואדמו"ר הגאון מו"ה סענד"ר ז"ל כתב בתשובת כח"י, בטאליץ ששכחו למבר קום הפסח ונדעו בפסח

באר היטב

(ה) אינו יהודי. ג"ל דמי שיש לו שתפות עם האיני יהודי חמץ ועבר עליו פסח, אף דקצ"ה שהוא של ישראל נאסר בהנאה, מ"מ כשחולק אחר פסח עם הא"י, חלקו של א"י [הואיל ואחר פסח אינו אלא מדרבנן אמרינן לש ברירין מותר בהנאה, ובאכילה צ"ע, ח"י, ע"ש. גר שפת והפית חמץ ועבר עליו פסח, כל הקודם אסור פסח תבה בה [וכשמה נצטפה הפקר ואין מי שצבה בו לעבר עליו מפרת לו, ח"י, ע"ש: (3) אינו יהודי. כתב בה"י ב"ד סימן קלב: ונאלתי על ישראל א' שניה לו קום פסח ברחמים של אינו יהודי דנן לטחן ונתעכב הדגן ברחמים עד תהי"מ של פסח, וכאשר הגיע יום ז' של פסח הלך הא"י וטחן הדגן של ישראל וצטפה מן הקמח לחם ואפה את הפת והביא את הפת לישראל מן אחר הפסח, והשקתי ששפיר לקח הרמים בעד הפת הוה מן הא"י והא"י הוה יאכלנו או ימכרנו לא"י, ע"ש, וכן הסכים הח"י וכתב דבסימן חמט פסקו דספק חמץ שעבר עליו פסח יש להמיר אף באכילה, וא"כ ה"ה נקא דהוה ספק עכ"פ שמא חמץ האינו יהודי, וישע"ס זה אפשר ג"כ להקל אם ג"ל אינו יהודי חמץ ושקל וימכר עליו פסח, וצ"ע. ובתשובת חת"י בית יהודה סימן יא הביא ג"כ מצעה כיוצא בזה שטען בעל הרמ"ם התבואה של ישראל בפסח ואחר הפסח הביא הקמח ואמר שלחת הדגן קום השחית, ומסיק שם דמותר אפילו באכילה מטעם דק"ל חמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא מדרבנן אפילו כשהוא ודאי חמץ אכל כשהוא ספק חמץ ק"ל ספקא דרבנן לקלא, וכאן יש ס"ס המתהפך: תדא ש"מ לא לתתו, ואם תמצוי לומר דלתתו צדין יש ספק אם לתתו כ"כ עד שנתחמץ, ואם תמצוי לומר שנתחמץ יש ספק ש"מ לתתו ויטענו אחר הפסח, ע"ש. וצ"ע. אם לתתו אינם יהודים המשרתים בטחן של ישראל ביום טוב אחרון של פסח כדי שיהיה מוכנים כמ"צא ליום טוב לטחן, מותר לערבם עם השפים אחרים ולטחן הכל ומותר לישראל, מהירק"ש בשם הרדב"ז, ועין בפרי"ח: (4) דורון. אם אינו יהודי נמן או מבר לישראל חמץ וקבלם הישראל מנעו ואחר פסח נודע לו שניה בחולו חמץ, חמץ מותר לאמור הפסח קדין חמץ של אינו יהודי, וצ"ע, ח"י: (7) אחרון. לרבוטא נקט י"ש אחרון ובלשאר נמים עובר עליו מדאורייתא, ואם הוא בדי"ט אחרון אז אי"צ לא בפסח פלי ולא מחצת עשרה, כי לא חששו ש"מ יבוא לאכל ממנו מנעט, אבל אם הוא חוץ פסח צריך כפיית קלי או מחצת עשרה במש"ל סימן חמ. וקראה דהיה אם שכח אינו יהודי חמץ אצל ישראל ג"כ דינו כמו דורון דתבא, ח"י: (ה) וקבלנו. ואם עבר וקבלה אסור אף בהנאה אחר פסח, אע"ג דיד"ט אחרון דרבנן ומדאורייתא לא קעבר ותו אב"י ובי"י אפ"ה כל דחמץ רבנן כעין דאורייתא חמץ ושלא לחול בדי"ט שני, וצ"ע, ח"י: (ו) שיאמר. ואז אפילו הניחה הא"י בבית ישראל ביום ראשון

באר היטב

ובתשובת חת"י בית יהודה סימן יא הביא ג"כ מצעה כיוצא בזה שטען בעל הרמ"ם התבואה של ישראל בפסח ואחר הפסח הביא הקמח ואמר שלחת הדגן קום השחית, ומסיק שם דמותר אפילו באכילה מטעם דק"ל חמץ שעבר עליו הפסח אינו אלא מדרבנן אפילו כשהוא ודאי חמץ אכל כשהוא ספק חמץ ק"ל ספקא דרבנן לקלא, וכאן יש ס"ס המתהפך: תדא ש"מ לא לתתו, ואם תמצוי לומר דלתתו צדין יש ספק אם לתתו כ"כ עד שנתחמץ, ואם תמצוי לומר שנתחמץ יש ספק ש"מ לתתו ויטענו אחר הפסח, ע"ש. וצ"ע. אם לתתו אינם יהודים המשרתים בטחן של ישראל ביום טוב אחרון של פסח כדי שיהיה מוכנים כמ"צא ליום טוב לטחן, מותר לערבם עם השפים אחרים ולטחן הכל ומותר לישראל, מהירק"ש בשם הרדב"ז, ועין בפרי"ח: (4) דורון. אם אינו יהודי נמן או מבר לישראל חמץ וקבלם הישראל מנעו ואחר פסח נודע לו שניה בחולו חמץ, חמץ מותר לאמור הפסח קדין חמץ של אינו יהודי, וצ"ע, ח"י: (7) אחרון. לרבוטא נקט י"ש אחרון ובלשאר נמים עובר עליו מדאורייתא, ואם הוא בדי"ט אחרון אז אי"צ לא בפסח פלי ולא מחצת עשרה, כי לא חששו ש"מ יבוא לאכל ממנו מנעט, אבל אם הוא חוץ פסח צריך כפיית קלי או מחצת עשרה במש"ל סימן חמ. וקראה דהיה אם שכח אינו יהודי חמץ אצל ישראל ג"כ דינו כמו דורון דתבא, ח"י: (ה) וקבלנו. ואם עבר וקבלה אסור אף בהנאה אחר פסח, אע"ג דיד"ט אחרון דרבנן ומדאורייתא לא קעבר ותו אב"י ובי"י אפ"ה כל דחמץ רבנן כעין דאורייתא חמץ ושלא לחול בדי"ט שני, וצ"ע, ח"י: (ו) שיאמר. ואז אפילו הניחה הא"י בבית ישראל ביום ראשון

באר היטב

א (א) המיץ וכו'. ה"נו (ה) אם הוא בצקו, או אפילו פת, * חמץ של עכו"ם. ואם ה"ה באחריות ישראל, והבאר דינו בסימן חמ, במקום שנתהגין המר בפת של עכו"ם⁽²⁾: (ב) של א"י. וה"ה של הפקדו, דבין שלא נעשה אסור בשהתו⁽⁴⁾, לא השילו חכמים אסור על אכילתו⁽⁵⁾. ועל-פ"ן (ג) גר שפית קדם פסח⁽⁶⁾ והניח חמץ, כל הקודם וזוכה בו אחר פסח מותר לו החמץ אף באכילה. (א) ישראל שיש לו שתפות עם הפקדו עם החמץ ועבר עליו הפסח, וחלק עצמו עם הנכרי אחר הפסח⁽⁷⁾, חלקו של הנכרי אחר פסח מותר בהנאה, ודברבנן אמרינן יש בריה⁽⁸⁾ והנכרי הדבר למפרע שהיא של עכו"ם. ועין במקור חיים דמצוד, וקרא בשפת חמץ עמד בבית נכרי (ואם עמד בבית ישראל, הליא בפלגתא, עין ש"ס⁽⁹⁾), ואפשר דבזה אפילו באכילה מותר, עין ש"ס, (ד) וחלקו של ישראל אסור בהנאה. (ה) והוא הדין שני ישראלים שיש להם שתפות ומכר אחד מהן חלקו לעכו"ם, מותר החלק שנפל לאותו ישראל שמכר חלקו, וחלק של ישראל אסור: **ב** (א) ביום אחרון. אף שהוא רבנן, וכל-שכן הפסח גופה: (ד) לא יקבלנו הישראל. משום כל הנאה, ואם קבלו (ו) אסור בהנאה לאמור פסח, משום דהוה חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח⁽¹⁰⁾: (ה) לא יהא נקר וכו'. דאם יהא נקר שחפץ בו, כגון שאומר לו ינח במקום צנוע פלוני (ו) בחצרי, חצרו קונה לו⁽¹¹⁾, אבל אם אינו נקר, אף שעכו"ם משאירו להדורון בתוך ביתו שרי, דמסתמא אסורא לא ניתא לה חצרו אינו קונה לו בעל-פירח, ועל-פ"ן אפילו אם ה"ה זה ביום טוב ראשון נמי שרי: (ו) וטוב שיאמר שאינו רוצה וכו'. ה"נו, אף דמצד הדין אפילו בסתמא נמי שרי⁽¹²⁾, מכל מקום לרוחא דמלקא יאמר בפרוש שאינו רוצה⁽¹³⁾ וכו', ובאפ"ן

שער הצינור

(ה) ירושלמי: (ג) חקיעקב: (א) חקיעקב: (ד) חקיעקב וקורתיים ותגרי ומגן ושלף, ולא בשאגת אריה סימן פט⁽¹⁰⁾. ואם ה"ה רבו של עכו"ם, יש מצדדים דבטל פקדא, עין בחמ"מ משה⁽¹¹⁾, וגם זה אינו ברור, עין סוף סימן חמ מה שכתבנו ש"ס⁽¹²⁾: (ה) שאגת אריה, והיא בשערי תשובה ובמקור חיים: (ו) עגן אבקה וש"א, אף ביום טוב אחרון הוא דרבנן, לא פלוג רבנן בין שביעי לשמיני ככל מלי [אחרונים]: (ז) אבל אם אמר לו שנתתני בבית עכו"ם עד למחר שרי, דאף-על-פי שגלה דעמו שחפץ בו, לית לו פה, דהא לא קבלה בידו לזכותו ולא השאירו בהצדו [פן מוכח בהנאות מימנו, ומביאו בית יוסף]: תרומה: 1 לקח. 2 בית שעושים בו י"ש. 3 עושה הי"ש.

הלכות פסח סימן תמח

ג משנה שם ג *תמץ של ישראל *שעבר עליו הפסח (ו) אסור (ז) בהנאה, *אפלו (ח) הניחו שוגג (ט) או ד נקיים בקרב א אנוס. (י) *ואם מכרו או נתנו (יא) לאינו-יהודי (כ) [מ] (יב) ישמחוץ לפית קדם הפסח, אף-על-פי הראש בקרב ב דפסחים 1 פיהיוסר מדרי הומת'עשי:

באר היטב

שרי; ומי"מ אם לא אטר הכי שרי מדינא אפלו הנה בחצרו הפשפמרת אינו קונה לו בעל-כחו, דאסורא לא ניתא לה דלקי נואי גלי דעתה הניחא לה שך בה זכנה. עין תמיו ס"ג; ונ"ל דכל זה בדרון וכה"ג שאין באחריות ישאל, אכל אם האיני-יהודי מכיא לכית ישאל למכר או להפקידו אצלו או דהא אפלו אם אינו חבב פאתריהו פדין אלא שיתוע שאינו-יהודי אלם וזכפיה על ב"י, ע"י סימן תמו ס"ב [נאפלו לאחרים אסור, פרי"ח, ועין סימן תמט]; משנת שלו, ס"ז, והנהגו כשאין עבר בנינו שלו, ח"י. וכ"כ בשו"ת ש"א סימן ב

שערי תשובה

ולא בא לשאל עד אחר הפסח, והורה שהוא אסור בהנאה, ע"ש, ק"י תעמ לי משמו ונוף הפשפכה לא ראינו, ואפשר דמרי בענין שמהפאלי"ץ 1 הנה עזין ראו לאיקה, דאליכ הויל נקשה דקילל קס"ס תמיו ישרה, וע"ש סי' טו: [ס] שמוחין, עבה"ט, וע"ש בשו"ת ביחאפרים סימן לו, אהר שסכר תמצו והמשרת צריך הישראל לומר בפרש שאינו רוצה לקבלו כדי שלא יתחבב פאתריהו, לשלם ג"כ אסור ממט"ל סימן תמ, ח"י: (ז) בהנאה, דקנסהו הוואיל ועבר פשוטו. איתא דמלתא נקט, ה"ה אפלו אינו-יהודי ישערי בהנאה, אפלו

באור הלכה

עין שם: * תמץ של ישראל והגזל תמץ ועבר עליו הפסח אם נטר תמץ לגזול, עין בגדע ביהודה טהורא קטא אבותיים סימן כ שצנוד להט"ז, 184, והאחרונים הולקים עליו(26), ודבריהם מבאר בעשור הלכות בעור תמץ חף ככה ובמב"י פרק כל שעה ובריב"א ובמהר"ם חלאוה שם, שקבלם נסבו מדינא דהגזל לאסור אפלי עלמא, וכבר יש מן האחרונים שהעירו מדברי הרמב"ן הני"ל, מידו, בגזל עמו"ס תמץ של ישראל ועבר עליו הפסח, מצד בעלזת רבה לתמיו, והעתיקו פקדימקרים, וכן נכח מהר"ט אלגאוי(26): * שעבר עליו הפסח, ובקס"ס תמץ שעבר עליו הפסח, ונבאר דינו למן סימן תמט: * אפלו הניחו שוגג או אנוס, עין במשנה ברות, הקתור סהם ולא פרש אי פירי שפחמה שוגג או אנוס לא בער וגם לא בטל ומשום הכי אסור, אכל אם בשל, אף שלא ברק מקמת אנוס מטר שם שעבר-ל-פנים קבם עקר הדין מדיאורטא, או אפלו בבטל והניחו מלבער שפחמה אנוס פירי אסור, ונחלקי בזה האחרונים, עין לקמן סיני' ה' ולענין בשל, ה'דועת הפחמדים שם בקדק ובטל ומצא אחר הפסח, כל-שכן טבא שלא ברק כלל אף שניה אנוס על זה, אף לדעת הפתורים שם בקדק ובשל, יש לובר דהוא הדין טבא אף שלא ברק, מכל מקום פירי שניה אנוס בזה לא גרע מברק ובטל ומצא אחר הפסח, וכן מבאר בחשבות תורה-השלמים האולתה רבה, ועין בחשבות רבי עקיבא איני סימן כג, ולידינא דבר פחמנו דפירי ה' לקמך אשקלין בהנאה במקום הפסד קמך, והוא הדין טבא, ועין בספר שו"ת חמר ששארף מאד בפירי דקים אלה, ונע עוד, דהאחרונים העתיקו ששכת רבינו קשקבא דלתחו נכריה המשרתים ברוים של ישראל חטים של בעל הרוים כרי שיקויי מוכנים לטחינה למחרת הפסח, ופסק דמטר לערבם עם חטים אחרים ולשחן הכל ומכרו לישאל, ובפירי קדש טבא על זה, דאפלו בלא נחבאנו, לפסק המספר בסימן תסו דלמקלנהו בעניהו אסירי, על-כל-פנים מעשה יש לגסר לטחנם בבטול קרב לפי שאין מבטלין אסור לכתחלה? והש"ב עליו בפסד משה יהודה, דבין דביוס-טוב אחרון אין אסורו אלא מדינא, וגם לחימה דחטים אינה אסורה מעקר הדין אלא מחמת מנהג, דלקמן סימן תנע סעיף ה', אין לאסר בזה משום מבטלין אסור לכתחלה, ומסיים עוד, דלא התיר הנדב"ז אלא לקבל לאסור, אכל לרידה גופה על-כל-פנים אסור דעל-כל-פנים בטל אסור לכתחלה, ודקדומא לן בפכאל אסיר דאסור לדידה, עין שם, ואמי מצאנו תשובה זו בנדב"ז סימן אלף ט"ז ונעתיקנה כפאן פשלוטת, דכפי הנראה לא ראו שניהם בגוף התשובה, וזה לשונו שם אחר שכתב לשון השאלה: והתירי מפמה פקמים: טרא, שהביאו לי מחשבה במוצאי יום-טוב וראיתי אותה שהיא יבשה ולא הניעה לידי חמור ולא לידי בקוע, ותו, דהו זמן אסורו דרבנן והו אסורא דרבנן בומן דרבנן: ותו, דטעמא דאסורא משום קנסא והבא ליכא למקנסה דאנוס הנה, ואי משום דאבר אפלו יראה וכל ימצא, ליחא, דהא ביוס-טוב לא תרי אפשר לבערו, ואי משום דהני לה לבטלה קדם שפחמין, הרי לדעמו אין זה תמץ, הלקף ליכא למקנסה; ותו, פירי דלאחר זמנו אין אסורו אלא מדינא, מבטלין אחוה ב"ב לכתחלה, קלל שבאסורין הדינו תרומת חוצה-לארץ המבטלין אותו ברב לכתחלה; ולפי השערים הללו התרתי לו לערבו מעט מעט עם שאר החטה והמכרו אפלו לישאל, עד כאן לשונו, ופשוט דבגנת הנדב"ז להתיר אפלו לעצמו, ולפי שהעתיקו רבנו ילמכרו לישאל והשמיטה תב"ב אפלו, הביאו לטענת-יהודה לומר להצטמו אסור, ואיתרין: * ואם מכרו.

משנה ברותה (ח) אפלו אם מרצה לו מקום להניחו שרי(17); (ט) וצריך לזהר לקפוח עליו כלי עד הערב אם הוא שבת או יום-טוב, אפלו יום-טוב האחרון, אלא אם-כן הביאו ביום-טוב האחרון סמוך לתשכחה(18), שבשעה מועטת אין לחש שמא לשכח ויאלפת, ואם הוא חל-המועד צריך לעשות לפניו מחצה גבוהה צשנה טפחיה(19), כמו שנהבאר לעיל סימן תמ: ג (ז) אסור בהנאה, דקנסוהו רבנן(20), הוואיל ועבר עליו ככל יראה וכל ימצא(21) [גמרא]: (ח) הניחו שוגג, שלא ידע (י) נאיתו תמץ: (ט) או אנוס, רוצה לומר, שידע, (יב) אלא שניה אנוס, שלא הנה יכול לבערו; ונאף-על-פי דבנה לא עבר אבל-בהנאה, (יג) אפלו הכי קנסינן התרא אטו אסורא, דאי שרינן לה אחי לשהויה לכתחלה ועבר עליה, ועין בבאור הלכה, פתב ביחיהלל ביוה-דעה סימן קלב: נשאלתי על ישאל אחד שניה לו קדם פסח פרמים של נכרי דגן לטחן, ונחבצב הדגן ברמים עד חל-המועד של פסח, וכאשר הגיע יום שביעי של פסח הלך הנכרי וטחן הדגן של ישאל וצשה מן הקמח לחם ונאפה הפת, והביא הפת לישאל חכך אחר הפסח, והשביעי שמתר לקח תדמים בעד הפת שהוא מן הנכרי, והנכרי שהוא יאכלנו או ימכרנו לנכרי(22), עין שם, והחק-יעקב הסכים דמתר אף באכילה, מטעם שמא תחליף העבדים הדגן והווי רק ספק תמץ שעבר עליו הפסח (ועין לקמן סימן תמט). ובבית-מאיר מצד להתיר באכילה מטעם אחר, דאף-על-גב דפסק המחבר דבין בשוגג ובין באנוס, לאו כל אגסין שוים, ובאנוס בנה דלא הנה יכול כלל לאסוקי אדעתה שישאפה העבדים מקמחו תמץ, בודאי לא קנסוהו חכמים, עין שם, ועין בבאור הלכה מה שכתבנו בשם הנדב"ז, אם הניח ישראל חטים ברמים ובא עפוי"ם ואמר לישאל שלתתו וטחננו, עין בחקי-יעקב בשם חתני-פית-יהודה דיש פאן הרבה ספקות להקל, ובפרי-מגדים מפסקי היכי שדברך אנשי המקום לליתת החטים קדם השחינה, (יג) ומצד שיעלפנו העבדים פחשים אחרים: (י) ואם מכרו וכ"ו, וביאנה קנזנים קונה עפוי"ם, פתבנו לקמח בסוף הסעיף: (יא) לאינו-יהודי, ולישראל מותר (יד) אסור למכר, דדינו מישאל לקל דבר, ועובר עוד משום לפני עור(23), והתמץ אסור לאמר הפסח בהנאה, ובדע"בד אם מכר לישאל מותר בדבר מועט מפני שהוא מכירו וידוע בו שנתור לו אחר הפסח, מאחר ששעה נסכר דמוטר דינו כעפוי"ם, (טו) יש להתיר לו במקום הפסד מרבה לאמר למותר שיעלף תמץ עם עפוי"ם על תמץ אחר או שיימכרנו, ויהיו אותם תחליפין או תדמים מפרים, וכמו שנתבאר בסוף סימן תמג: (יב) שמוחין לפית, פתבי האחרונים, שאין קפידא בעפוי"ם גופא

שער הציון

(ט) פשוט: (ט) אחרונים: (י) מטה-יהודה: (יב) גם זה שם: (יג) תטר-משה, וכן מבאר בחדישי מהר"ם חלאוה, וכן דרכך לשון הרמב"ם, עין שם: (יג) וקמח אפלו לזכריו יש פאן עזין ספק-ספקא, שמא לא לתחו עד שפחמין, ושמא תליתיה הנה אחר הפסח, גם יש לצדד על-פי מה שכתב בית-מאיר דבאנוס הלא בני לה לאסוקי אדעתה אין להתיר, ואפשר דגם טבא לא אסיק אדעתה, ועל-כן נראה דבמקום שאין העפוי"ם רוצין להחליף מטר הקמח גופא: (יד) אחרונים, והוא הדין בן מותרת אפלו אביו נכרי, דולדה פמיה, בן פתבי האחרונים, ועין בקרי-מגדים: (טו) אחרונים:

תרגום: 1 לתח.

הַלְבוֹת פֶּסַח סִימָן תַּמָּה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

אָפְלוּ אִם מְרָאָה לֹא מִקֹּדֶם לְהַנְיָחוֹ שְׂרִיזָה⁽¹⁷⁾ וְכוּ', אֶל־אִם־כֵּן הִבְיִאוּ בַּיּוֹם־טוֹב הָאֶחָדָה מִמֶּנּוּ לְשִׁשָּׁה⁽¹⁸⁾ וְכוּ', צְרִיף לַעֲשׂוֹת לְפָנָיו מִחֲצָה גְבוּהַ עֲשָׂה שְׂפָתָיו⁽¹⁹⁾.

17) אבל בפקדון, אם מביאו הנכרי לבית הישראל אפילו בלא אחריות ואפילו בחינם, כתב לעיל (סי' תמ"ט) שלכתחילה אינו רשאי כלל לקבלו.

18) וסמך לחשבה, מבואר בא"ר (ס"ק ד) שהיינו אחר המנחה ולמעלה.

19) ואם לא עשה מחיצה, כתב החזו"א (ארי"ח סי' קכד בהע' לך ב, א) שאינו נאסר משום כך באכילה לאחר הפסח.

[משנ"ב ס"ק ז]

דִּקְנָסוּהוּ רַבְנֵינוּ⁽²⁰⁾, הוֹאִיל וְעָבַר עָלָיו כָּבֵל יִרְאָה וְכָל יִמְצְאוּ.

20) וקנס זה אינו על בעל החמץ בלבד, אלא כמו שמבואר במה"ל (ר"ה חמץ) שמשום קנס זה אסורוהו אף על כל העולם. ובטעם הדבר כתב הערוך השלחן (ס"ו), שכיון שהחמץ הוא דבר הנחוצו לאדם בכל השנה, חששו חכמים שאם לא נאסר אותו כלל ישראל יבואו בני אדם להערים כדי שיהיה מותר להם החמץ לאחר הפסח.

21) ומשום כך מי שנתערב לו חמץ בדבר שאינו חמץ באופן שהוא בטל מן התורה, כתב לעיל (סי' תמ"ב ס"ק א וסי' תמו"ט קא ו-קב) שכיון שלא עבר ביבל יראה מן התורה, מותר לאחר הפסח אף באכילה, חוץ מדעת הא"ר שאסור על כל פנים באכילה. אמנם, לענין המשחה חמץ נוקשה בפסח, כתב שם (סי' תמו"ט קז) שלמרות שאין עוברים עליו ביבל יראה, מ"מ דעת רוב האחרונים לאסורו אחר הפסח על כל פנים באכילה.

ומי שהתערב לו פחות מכזית חמץ, כתב לעיל (סי' תמו"ט קב ובביה"ל שם סי"א ד"ה בין) שלמרות שהתערב באופן שאינו בטל מן התורה, מ"מ מותר לאוכלו אחר הפסח, כיון שאין עוברים ביבל יראה אלא כשיש בכל התערובת כזית חמץ [אפילו שלא בכדי אכילת פרס], וכתב שם, שיש אסורים תערובת זו באכילה אחר הפסח כיון שהרבה פוסקים סוברים שעוברים ביבל יראה אף על פחות מכזית, ונשאר שם בצ"ע למעשה.

והמשהה בפסח פירושים של חמץ, כתב החזו"א (ארי"ח סי' קטז ס"ק יח) שלמרות שדאי ביטלם בלב שלם ואינו עובר עליהם ביבל יראה, מ"מ אסור לאוכלם אחר הפסח, כיון שלא חילקו חכמים בדבר.

וחמץ של יתום קטן שאין לו אפוטרופוס ועבר עליו הפסח, כתב המשנ"ב לעיל (סי' תלד"ט ס"ק טז) בשם הפמ"ג שיתכן שאינו נאסר באכילה כיון שאי אפשר לקנוס את הקטן, אמנם, הפמ"ג בפתחה כללת (ח"ב אות ב) כתב שאסור לאכול חמץ של קטן שעבר עליו הפסח משום לא פלוג, וכתב בשו"ת הר צבי (אוי"ח ח"ב סי' מה) שיש לחלק בין קטן המוטל בעריסה שאין בו דעת כלל ואי אפשר לקנוסו, לבין קטן שהגיע לגיל חינוך ויש בו דעת, וכעין זה כתב הגרי"ה זונפלד (ספר תורת חיים תשובות סי' מז), והוסיף, שפשוט שאם אביו גער בו שיעבר את החמץ וידע הקטן שאסור להשהות את החמץ, אין להקל ולאוכלו אחר הפסח.

[משנ"ב ס"ק ט]

וְהַנְּכָרִי הֵוֵאוּ יֹאכְלֵנוּ אוּ יִמְקַרְנֵנוּ לְנִכְרֵינוּ⁽²²⁾.

22) ומקור היתר זה, כתב שם שהוא מדברי השר"ע (יורד סי' קלב

ס"א) לענין נכרי שנגע בינו של ישראל ואסרו בהנאה משום יין נטף, שיכול הישראל ליקח מהנכרי את דמי יינו או שהנכרי שנגע ביין ימכרנו לנכרי אחר ברמים ויתנם לישראל, משום שאינו נחשב שהישראל נהנה מהיין אלא שמקבל מהנכרי דמי הזיקו של היין, וגם באופן שהנכרי עשה כן בשוגג ולא התכוין להזיק לישראל, שהוא פטור מלשלם, מבואר בש"ך שם (ס"ק ב) שמי"מ יכול הישראל ליקח דמיו מן הנכרי משום שהזיק לו, וכן בענינו כתב הבית הלל שם שאף שהנכרי אפה את הפת של הישראל כדי להראות לישראל טובתו ולא כדי להזיקו, יכול הישראל ליקח דמיה מן הנכרי.

[משנ"ב ס"ק יא]

וְעוֹבֵר עוֹד מְשוּם יִלְפְּנֵי עֲרֵרִי⁽²³⁾.

23) והמושיט חמץ לישראל מומר בפסח, ויש ביכלתו של המומר לקחתו לבד, כתב לעיל (סי' שמו"ט ס"ק ז) לענין הרצאה בשבת מרשות לרשות, שאין בזה משום ילפני עורר ואין אסור אלא מדרבנן משום ימסייע בידי עוברי עבירה, ואם הוא באופן שיכול למנוע את המומר מלקחת את החמץ, כתב בשעה"צ שם (ס"ק ח) שהוא עובר על איסור מן התורה.

[ביה"ל ד"ה חמץ]

עַן כְּנֻדָּע בִּיהִיָּדָה מְהֻרָּא קָמָא אַרְחֵי־חַיִּים סִימָן כּ שְׂעָרָד לְהַתְּרָא, וְהַתְּרָוּנִים חוֹלְקִים עָלֵינוּ⁽²⁴⁾ וְכוּ', מַעֲרָד בְּאַלְמָה נִבְּה לְמַסִּיר, וְהַעֲמִיקוּ בְּפִי מְרִים, וְזֵן קַתֵּב מְהֻרָּא אֶלְמָוִי⁽²⁵⁾.

24) ובטעם הדבר כתב שם (ר"ה והנה אדבר וד"ה ועוד), שמה שכתב השר"ע לעיל (סי' תמ"ד) שהמפקיד חמצו עובר המפקיד ביבל יראה הוא משום שהנפקד משאיל לו את מקומו של החמץ והריחו ברשותו של המפקיד, אבל הגזל חמץ אין משאיל לנזל את מקומו של החמץ, ומשום כך אין הגזל עובר ביבל יראה שהרי אין החמץ ברשותו [וראה בביה"ל שם (ד"ה עובר) שהביא מחלוקת בדבר זה ונשאר בצ"ע], ועוד, שאין החמץ ברשותו לענין זה שיכול למכור או להקדישו מה שאין כן במפקיד, ומה שעובר הגזלן ביבל יראה, אין זה אסור את החמץ, שהרי אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, ולקנוס את הגזלן ולאסור עליו את החמץ בהנאה, אין בזה תועלת, שהרי למרות שהחמץ אסור בהנאה מ"מ יכול הוא לומר לגזלן הרי שלך לפניך, ובוה לשלם את הגזילה.

25) כן כתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"ג סי' לא) ובשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' כג ד"ה מ"מ ודא'), וביאר החזו"א (ארי"ח סי' קיח ס"ק ד) שלמרות שאין תועלת לקנוס את הגזלן כג"ל, מ"מ כיון שהחמץ זה היה של ישראל בפסח לא חילקו חכמים בדבר ואסרוהו, ויש בכך תועלת שאסור לגזלן ליהנות מן החמץ על כל פנים כל זמן שהוא אינו שב בתשובה ומחזיר את הגזילה, והוסיף, שאף הגזלן עובר ביבל יראה משום שכל מקום שבו נמצא חמצו הרי הוא רשותו לענין לעבור עליו ביבל יראה.

26) ובטעם הדבר כתב הא"ר (ס"ק א בשם החק יעקב), משום שאפשר שהגזלן הנכרי החליף את חמצו של הישראל בחמצו, והוסיף הא"ר, שאף אם ניכר שהחמץ הוא של הישראל יש להתירו, שהרי הן הגזלן והן הגזל אינם עוברים ביבל יראה, וכן ביאר השרי חמד (מערכת חמץ ומצה סי' ח ס"ק טז ד"ה ואם) בדעת המהרי"ט [וראה שם שכתב, שיתכן שבגזל נכרי אין הנזל עובר ביבל יראה] אף לשיטות לעיל שבגזל ישראל עובר הגזלן ביבל יראה].

